

ALS OG WIE – EN UDFORDRING FOR DEN SYNTAKTISKE ANALYSE

af
Alexandra Holsting

This paper discusses the syntactic analysis of the German particles *als* and *wie*. The two are generally considered to be connectors ('Fügewörter') along with subordinating and coordinating conjunctions and prepositions, but since they do not necessarily introduce clauses, and since they typically establish case agreement, they are hard to categorize. I shall present and discuss the different solutions suggested by eleven theoretical grammars and afterwards present an alternative solution based on a differentiation: *als* and *wie* for comparing on the one hand and *als* for specifying on the other.

1. Indledning og afgrænsning

Formålet med nærværende artikel er en diskussion af den syntaktiske kategorisering af de tyske partikler *als* og *wie* i bestemte anvendelser. Det drejer sig om *als* og *wie* i sammenlignings-konstruktioner og *als* i specificerende konstruktioner. Her udgør *als* og *wie* en udfordring for beskrivelsen, fordi de ikke umiddelbart lader sig indordne i de gængse forbinderordskategorier som 'konjunktion', 'subjunktion' og 'præposition'. På den ene side synes de at danne strukturer, der er sammenlignelige med dem, som disse andre forbinderord danner, på den anden side mangler de de grundlæggende kendetegn, der udgør definitionen for disse kategorier (henholdsvis sideordning af syntaktisk ligevægtede størrelser, indledning af bisætningsstruktur (VF-sætning) og kasusreaktion).

De særlige kendetegn, der gør sig gældende for *als* og *wie*, vil jeg kort beskrive i afsnit 2. I det efterfølgende afsnit 3 vil jeg præsentere og diskutere de løsninger, der opstilles i elleve forskellige videnskabelige grammatikker. Her kan man forvise sig om, at påstanden

om, at netop disse to partikler volder kvaler for den syntaktiske kategorisering, har hold i virkeligheden, idet de elleve fremstillinger byder på syv forskellige terminologiløsninger og på tværs af disse i hvert fald otte forskellige analyseløsninger.

Fælles for disse løsninger er dog (med en enkelt undtagelse) en overordnet set identisk analyse af sammenlignende *als* og *wie* på den ene side og specificerende *als* på den anden side, som jeg vil forsøge at udfordre i afsnit 4. En differentiering i to kategorier vil kunne forklare nogle grundlæggende forskelle i syntaktiske mønstre mellem sammenlignende *als* og *wie* på den ene side og specificerende *als* på den anden, også selvom det allerede her kan afsløres, at heller ikke mit analyseforslag kan løse alle problemer.

I artiklen er der forskellige anvendelser af *als* og *wie*, der ikke behandles, både af pladshensyn og fordi de ikke direkte berøres af kategoriseringsdiskussionen. Det gælder fx det temporale *als*, der helt uproblematisk kan beskrives som subjunktion, og det gælder diskussionen af, om *wie* som sætningsindleder skal betragtes som subjunktion eller partikel med relativfunktion. Tilsvarende er det kun muligt ganske sporadisk at berøre de sammenlignende subjunktioner *als ob*, *als wenn* og *wie wenn*.

2. En kort beskrivelse af centrale form- og funktionsforhold

Før jeg i afsnit 3 vil gøre rede for, hvordan *als* og *wie* behandles i forskellige videnskabelige grammatikker, vil jeg i det følgende afsnit kort, og uden de store problematiseringer, beskrive forskellige syntaktiske og semantiske forhold i forbindelse med *als* og *wie*, der medvirker til at gøre den syntaktiske beskrivelse problematisk.

Der kan skelnes mellem i hvert fald tre forskellige betydningsrelationer, der etableres af *als* og *wie*. *Als* har en sammenlignende ulighedsbetydning, som ses i eksempel (1) og en specificerende betydning, som ses i eks. (2), (3) og (4):

- (1) Peter ist älter als Inge.
- (2) Peter arbeitet als Schlosser.
- (3) Als Studentin arbeitete ich einige Jahre als Sekretärin.
- (4) Ich als Jüngster musste wieder am längsten warten.

I den sammenlignende betydning vil *als*-konstruktionen (her *als Inge*) typisk være underled i en adjektivfrase med den adjektiviske kerne i komparativform (her: *älter*), hvorved der angives en grad af noget (her: 'alt sein'), som de to sammenligningsstørrelser (her: *Peter* og *Inge*) sammenlignes på baggrund af.

Als-konstruktion i (2) specificerer verballeddet i sætningen: *als Schlosser* angiver, hvordan Peter arbejder, og kan derfor betragtes som et modaladverbiale. I (3) er det ikke verbalindholdet, der specificeres, men snarere hele sætningsindholdet, der beskrives temporalt, samtidig med at *als*-konstruktionen lægger sig specifikt beskrivende til subjektet. Syntaktisk er der her tale om et frit prædikat til subjektet. I (4) specificerer *als Jüngster* en participant, *ich*, og fungerer som apposition til denne (se evt. Zifonun (1998) for en behandling af de forskellige typer). Som specificerende karakteriseres *als* også, når *als*-konstruktionen optræder som valensfordret prædikat til henholdsvis subjekt og objekt i (5) og (6):

- (5) Peter gilt als Experte.
- (6) Wir sehen Peter als einen Helden an.

For *wie* kan antages en overordnet sammenlignende lighedsbetydning, som vi ser udfoldet på forskellig vis (7), (8) og (9):

- (7) Peter ist (eben)so alt wie Inge.
- (8) Er ist (so) wie ein Vater zu mir gewesen.
- (9) Eine (solche) Frau wie sie sollte man lieber ernst nehmen.

Lighed kan både udtrykkes ved, at to størrelser (i (7) *Peter* og *Inge*) sammenlignes på baggrund af et adjektiv i positivform (*alt*), der angiver en grad af noget, som de to sammenligningsstørrelser udviser lighed i forhold til ('alt sein'). Er der fokus på graden, vil der foran

adjektivet stå partiklen (*eben*)*so*. *Wie*-konstruktionen fungerer her som attribut til adjektivet. I eksempel (8) og (9) etableres sammenligningen ikke via et adjektiv, idet der her snarere er tale om en almen eller bredere forstået lighed. Her kan *so* fungere som korrelat for *wie*-konstruktionen, der selv fungerer som prædikat til subjektet. Endelig kan sammenligningen tage udgangspunkt i et substantiv som i (9), hvor man da typisk ser attributkorrelatet *solch*-.

Forskellen på det specificerende *als* og det sammenlignende *wie* kan illustreres med eksempel (10) og (11):

(10) Herr Schulze spricht über das Problem als Fachmann.

(11) Herr Schulze spricht über das Problem wie ein Fachmann.

Eksempel (10) implicerer, at Hr. Schulze objektivt kan betragtes som fagmand i forhold til det givne problem. Er problemet en smadret rude, må det antages at Hr. Schulze er glarmester, er problemet af sproglig karakter, kan vi antage at han er lingvist osv. I eksempel (11) er hr. Schulze netop ikke fagmand – men han udtaler sig på samme måde, som en fagmand ville have gjort det; han taler om problemet *ligesom* en fagmand gør det – heri kan fx ligge implikationen 'ligeså kvalificeret som en fagmand'.

Som det fremgår af eksemplerne ovenfor kan det til *als* eller *wie* knyttede led, som for nemheds skyld i det følgende vil blive benævnt 'sammenligningsleddet', have forskellig form. Ved specificerende *als* kan dette være en nominalfrase (som i 10) eller en adjektivfrase:

(12) Die Fachleute betrachten diese Entwicklung als sehr bedenklich.

Sammenligningsleddet kan ved sammenlignende *als* være en nominalfrase (som i (1)), en præpositionalfrase, en participialform, en indledt subordineret sætning eller en specificerende *als*-konstruktion, hvor det sammenlignende *als* dog typisk erstattes med *denn* for at undgå to gange *als* efter hinanden:

- (13) Der Preis für die Übernachtung war höher als im Vorjahr.
- (14) Der Film war besser als erwartet.
- (15) Dass du kommen willst, freut mich mehr, als wenn du mir Geschenke machst.
- (16) Er ist als Schriftsteller bekannter denn/als als Maler.

Sammenligningsleddet for *wie* kan være en nominalfrase (som i (7)), et adjektiv, en præpositionalfrase, en participialform, en indledt sætning eller en specificerende *als*-konstruktion:

- (17) Dieses Service ist wie neu.
- (18) Er handelte wie unter Alkoholeinfluss.
- (19) Der Film war so gut wie erwartet.
- (20) Ich wünschte nichts so sehnlich, wie dass es Abend werde.
- (21) Sie verdient jetzt gleich viel wie als Sekretärin.

I alle ovenstående tilfælde (13-21) kan det postuleres, at der er tale om elliptiske konstruktioner; således kan (13) betragtes som en reduktion af *der Preis für die Übernachtung war höher, als er es im Vorjahr war*, (14) af *der Film war besser, als ich es erwartet hatte*, (15) af *[Das] freut mich mehr, als es mich freut, wenn du mir Geschenke machst* etc. Der er principielt intet til hinder for de fulde konstruktioner andet end den ret tunge gentagelse af de led, der i forvejen optræder i den overordnede sætning. Er der tale om forskellige led i de to sætninger, vælges naturligvis den fulde konstruktion:

- (22) Der Sekretär schreibt schneller, als der Direktor diktiert.

Når sammenlignende *als* og *wie* indleder sætninger, er der altid tale om VF-sætninger. Det specificerende *als* kan i modsætning hertil ikke indlede sætninger:

- (23) *Er arbeitet, als Schlosser arbeitet.

Sammenligningsleddet for såvel specificerende *als* som sammenlignende *als* og *wie* er typisk en nominalfrase, og denne er i større

eller mindre grad underlagt krav om kongruens med den størrelse i sætningen, der specificeres eller sammenlignes med (i det følgende kaldt 'relationsleddet'). Det ser vi tydeligt i følgende eksempler med det specificerende *als*, hvor de understregede led kongruerer i kasus:

- (24) Als guter Beobachter bemerkte er die Veränderung sofort.
- (25) Er als guter Beobachter bemerkte die Veränderung sofort.
- (26) Als guten Musiker störten ihn die falschen Töne.
- (27) Ihn als guten Musiker störten die falschen Töne.
- (28) Als gutem Beobachter fiel ihm die Veränderung sofort auf.
- (29) Ihm als gutem Beobachter fiel die Veränderung sofort auf.

Det betyder også, at kasusvalget ved *als*-konstruktionen kan medvirke til at gøre referencen entydig, når *als*-konstruktionen har flere mulige relationsled:

- (30) Ich kannte ihn schon als jungen Mann. (*jungen Mann* er akkusativ og karakteriserer dermed objektet *ihn*, ikke subjektet *ich*.)

Der findes dog en række afvigelser fra kongruensmønstret i form af enten tilfælde, hvor såvel den kongruerende kasus som nominativ som umarkeret (eller default-)kasus er mulig, eller tilfælde, hvor kun nominativ er mulig.

Hvis relationselementet er et reflektivpronomen i en reflektiv konstruktion (fx *sich aufbauen*), kan sammenligningsleddet både kongruere med subjekt og reflektivpronomen; er der tale om et ægte reflektivt verbum (fx *sich erweisen*), er kun kongruens med subjektet mulig:

- (31) Er will sich als aussichtsreicher/aussichtsreichen Gegenspieler aufbauen.

- (32) Arthur erwies sich als einfühlsamer (*einfühlsamen) Zuhörer.

Det samme gælder sammenligningskonstruktion med *wie*:

- (33) Sir Henry verhielt sich wie ein echter englischer (*einen echten englischen) Gentleman.

Et andet forhold vedrører substantiver af den såkaldte svage bøjning, dvs maskulinum-substantiver som fx *Assistent*, *Präsident*, *Architekt*, der i akkusativ, dativ og genitiv udstyres med endelsen *-(e)n* og dermed, i modsætning til det generelle mønster for substantiver i tysk, udviser en tydelig kasusdeklination. Står et sådant substantiv alene som sammenligningsled og står relationsleddet ikke i nominativ, kan både nominativ og den kongruerende kasus optræde:

- (34) Der Direktor stellte den jungen Mann als Assistent/Assistenten an.

Endelig er forholdene omkring sammenligningsleddets kasus ved genitivattributter, *von*-attributter og possessive pronominer temmelig spegede. Her afhænger forholdene både af sammenligningsleddets form og konstruktionens samlede betydning. Er sammenligningsleddet en nominalfrase, der indeholder en artikel, vil både nominativ og genitiv/dativ være mulige:

- (35) Die Presse meldete die Entlarvung des Generals als der eigentliche Drahtzieher des Aufstandes/des eigentlichen Drahtziehers des Aufstandes.
- (36) Die Zeitung schrieb über die Entlarvung von Müller als der eigentliche Drahtzieher des Aufstandes/als dem eigentlichen Drahtzieher des Aufstandes.

Indeholder sammenligningsleddet et attribut, men ingen artikel, går tendensen mod nominativ, om end den kongruerende kasus også er mulig:

- (37) Die Anstellung von Müller als technischer Leiter (als technischem Leiter) findet Zustimmung.

Er sammenligningsleddet uden hverken artikel eller attribut, er kun nominativen mulig:

- (38) Die Presse meldete die Entlarvung des Generals als Drahtzieher (*Drahtziehers) des Aufstandes.

Forholdene er her (ifølge bl.a. Heidolph 1979) ikke udelukkende morfologisk begrundet – de har også en semantisk funktion. Dette hænger sammen med, at relationsleddet i mange tilfælde er en nominalisering. I eksempel (35) og (38) kan nominalfrasen *die Entlarvung des Generals* omskrives til en sætning som *der General wurde entlarvt/man entlarvte den General*. I en sådan sætning kan *als*-konstruktionen fungere som adverbial (*der General wurde als der eigentliche Drahtzieher des Aufstandes entlarvt*), men den kan også fungere som apposition (*der General als der eigentliche Drahtzieher des Aufstandes wurde entlarvt*). Heri ligger den betydningsforskel, at adverbialet specificerer afsløringen, mens appositionen kun specificerer generalen; afsløringen kan her gå på andre forhold end at være bagmand for opstanden. Disse forhold manifesteres i nominaliseringen således, at *als*-appositionen opretholder sin appositionsstatus og derfor kongruerer med genitiv-/von-attributtet, mens parallellen til *als*-adverbialet i nominalfrasen vil fungere som attribut til kernesubstantivet (*Entlarvung*) og stå i nominativ. Det skal pointeres, at nominativen her ikke vælges som kongruerende kasus, idet overleddet i eksempel (35) står i akkusativ – nominativen vælges, fordi det er den umarkerede kasus.

Lignende forhold ses i konstruktioner med possessivt pronomen, fx:

- (39) Das ist schädlich für sein Ansehen als der ehrbarste Kaufmann in der Stadt.
 (40) Das schadet seinem Ansehen als der ehrbarste Kaufmann in der Stadt.

Her er der tale om attributive *als*-konstruktioner, der i en sætning ville fungere som valensfordrede prædikativer. Igen er der ingen kongruens med *Ansehen*, der står i henholdsvis akkusativ og dativ. Det skal dog understreges, at vi her er ude i de finere finesser ved kasusbrug, og at mange modersmålstalende sprogbrugere her vælger kongruens (jf. Berger et al. 1972).

Også i forbindelse med sammenlignende *als* og *wie* ses situationer, hvor både kongruens og umarkeret kasus er mulig:

- (41) Es geschah an einem Tag wie jeder andere/jedem anderen.
 (42) In Zeiten wie die heutigen/den heutigen passiert sowas oft.

Vælges nominativen, kan denne også udvides til en VF-sætning, hvor sammenligningsleddet i nominativ fungerer som subjekt (*in Zeiten, wie die heutigen es sind, passiert sowas oft*). Samme forhold ses i forbindelse med sammenlignende *als* (om end mindre hyppigt, fordi et adjektivisk overled her er obligatorisk, og adjektiver hyppigst forekommer i funktioner associeret med nominativ) (eksempel fra Duden, 1995:715):

- (43) Es gibt nichts Schlimmeres als einen betrunkenen Mann/
 ein betrunkenen Mann.

Problemet for den syntaktiske beskrivelse ligger i, at *als* og *wie* i alle ovenstående tilfælde kan betragtes som forbinderord, dvs. deres funktion er at skabe en bestemt semantisk relation mellem ord, ordgrupper eller sætninger. Denne funktion deler de med de øvrige forbinderord: præpositioner, subjunktioner og konjunktioner. Det er imidlertid ikke uproblematisk at henregne dem til disse kategorier, fordi det antages som et generelt kendetegn for præpositioner, at de regerer akkusativ, dativ eller genitiv; det er et generelt kendetegn ved subjunktioner, at de indleder sætninger; og det er et generelt kendetegn for konjunktioner, at de sideordner syntaktisk ligevægtede enheder. *Als* og *wie* lader sig derfor ikke umiddelbart kategorisere i nogle af disse grupper.

3. Forskningsoversigt

I dette afsnit vil jeg se på, hvordan elleve videnskabelige grammatikker kategoriserer *als* og *wie*. I gennemgangen fokuserer jeg på behandlingen af eksempler, hvor sammenligningsleddet er en nominalfrase (eks. 44-46), men jeg vil desuden sammenligne med behandlingen af sammenlignende *als* og *wie* i eksempler, hvor disse indleder sætninger (eks. 47-48):

- (44) Er arbeitert als Schlosser.
- (45) Er ist klüger als sie.
- (46) Er ist ebenso klug wie sie.
- (47) Er ist klüger, als sie es ist.
- (48) Er ist ebenso klug, wie sie es ist.

Fremstillingerne behandles nedenfor efter deres analyse af *als/wie* i eksempel (44-46). For alle fremstillingerne gælder det, at de opererer med forbinderkategorierne præposition, subjunktion og konjunktion, om end der er visse forskelle i terminologien (disse er dog udlignet i det følgende afsnit). Fem af fremstillingerne vælger at fastholde disse kategorier ved beskrivelsen af *als* og *wie*: Jung (1980) og Lauridsen & Poulsen (1995) betragter dem som subjunktioner, Erben (1972) og Hentschel & Weydt (1990) behandler dem som præpositioner og Eisenberg (2006) analyserer dem som konjunktioner. De øvrige fremstillinger vælger at introducere alternative kategorier til *als* og *wie*: Engel (1988) taler helt enkelt om 'sonstige Partikeln', og Weinrich (1995) bruger betegnelsen 'parajunktioner'. Duden (2006) og Jørgensen (1995) taler godt nok om konjunktioner ('sætningsdelskonjunktioner' og 'neksuskonjunktioner'), men disse er i de to fremstillinger ikke identiske med de paratakseetablerende konjunktioner. Helbig & Buscha (2001) introducerer i deres nyeste udgave 'adjunktorfunktionen' for *als* og *wie*, men har ellers i tidligere udgaver (fx 1996) kategoriseret *als* og *wie* som præpositioner uden kasusrektion. Adjunktorfunktionen finder vi også hos Zifonun et al.

(1997) (som muligvis har inspireret Helbig & Buscha, selvom der ikke er fuldstændigt sammenfald i analyserne).

3.1 Subjunktion

Jung (1980) og Lauridsen & Poulsen (1995) vælger subjunktionsanalysen, hvilket indebærer, at de anskuer *als* og *wie* som undtagelser til princippet om, at subjunktioner altid indleder (VF-)sætninger (Jung 1980:360) (Lauridsen & Poulsen 1995:396). Hos Jung hedder det, at *als* og *wie* kan forbinde ledkerne og leddel uden at involvere et verbum (1980:360), men noget egentligt argument for denne analyse (andet end det mulige implicitte, at vi får samme analyse af *als* og *wie* i alle eksempler (44-48)) fremkommer ikke. Til gengæld skaber Jung noget forvirring omkring analysen ved andetsteds at skrive, at *als* og *wie* regnes til konjunktionerne, 'weil das Substantiv in dem Kasus steht, den die Kongruenz mit dem Bezugswort fordert, oder im Nominativ' (1980:366).

Lauridsen & Poulsen (1995) kunne egentligt relativt uproblematisk have henregnet *als* og *wie* til præpositionerne, da de definerer disse som forbinderord, der sammen med deres styrelse indgår i et kataragme ('en solidarisk forbindelse' (1995:294)). Kasusreaktion gøres ikke til en del af definitionen, hvilket begrundes med, at også ord uden kasusdeklination kan fungere som styrelse for en præposition (fx *nach oben*) (1995:379). Ikke desto mindre synes den potentielle kasusreaktion at blive udslagsgivende for præpositionsdefinitionen. *Als* og *wie* henregnes derfor til subjunktionerne, om hvilke det hedder, at de forbinder underordnede sætninger med overordnede sætninger eller nominale overled: 'Kun sjældent forbinder de led, der ikke har form af en sætning, med deres overled; reelt drejer det sig kun om *als* og *wie*' (1995:396).

Umiddelbart holder Lauridsen & Poulsen mere konsekvent end Jung fast i deres analyse. Dog er der en terminologisk uklarhed, idet det om sammenlignende *als* og *wie*, når disse indleder sætninger

(47-48) eller som sammenligningsled har en nominativ (45-46), hedder, at de 'indleder' underordnede sætninger (i tilfældet med nominativen naturligtvis en reduceret sætning). Samme ordvalg ses ved uproblematisk subjunktioner som *wenn*, *weil* etc. Til forskel herfra hedder det om specificerende *als* (som i (44)) samt om sammenlignende *als* og *wie* med sammenligningsled i en anden kasus end nominativ (fx *für Leute wie dich und mich...*), at de 'forbinder' sammenligningsleddet med relationsleddet (jf Lauridsen & Poulsen, 1995:398f. og 409f.). Hvad forskellen på 'indlede' og 'forbinde' syntaktisk set implicerer, forklares ikke. Umiddelbart synes *als* og *wie* i de tilfælde, hvor de 'forbinder' at have mere til fælles med konjunktionerne (om hvilke det hedder, at de 'etablerer forbindelse' (Lauridsen & Poulsen, 1995:398ff.)).

Min opfattelse er, at hverken Jung eller Lauridsen & Poulsen formår at gøre rede helt overbevisende for, hvorfor *als* og *wie* i (44-46) fungerer som subjunktioner, særligt fordi beskrivelsen alligevel eksplicit eller implicit bringer dem hen i retning af konjunktionerne.

3.2 Konjunktion

En eksplicit konjunktionsanalyse ses hos Eisenberg (2004). Denne analyse begrundes både med udgangspunkt i kongruensen og de semantiske identitetsforhold, nærmere betegnet et subsumptionsforhold mellem sammenligningsled og relationsled (2006:390). Konstruktioner som dem vi ser i (44-46) betragtes således som koordinationer af to led (i (44) *er* og *Schlosser*, i (45) *er* og *sie*, i (46) *er* og *sie*), der tilsammen udgør en konstituent (se fx analysen i Eisenberg 2006:388).

Zifonun (1998) har diskuteret Eisenbergs analyser (der også findes i tidligere udgaver af Eisenbergs grammatik, fx 1989:330), og hun anfører det problematiske i, at analysen indebærer, at *als* og sammenligningsleddet ikke danner en umiddelbar konstituent,

hvilket gør det svært at forklare, at *als* kan permuteres sammen med sammenligningsleddet, men ikke med relationsleddet:

- (49) Sowas weiß Herr Schulze als erfahrener Lehrer.
 → Als erfahrener Lehrer weiß Herr Schulze sowas.
 → *Herr Schulze als weiß erfahrener Lehrer sowas.

Hun påpeger også, at Eisenbergs analyse løber ind i problemer, når den skal anvendes på valensfordrede prædikativer som:

- (50) Seit immer gilt Pelé als der beste Fußballspieler.

Postulerer vi en koordination af *Pelé* og *der beste Fußballspieler*, og dermed at disse danner en konstituent, får vi problemer med at forklare, hvor prædikativet er blevet af. Som et yderligere problem for konjunktionsanalysen kunne tilføjes, at det ikke er alle størrelser vi kan koordinere med *als* og *wie*, fx er det ikke muligt at koordinere to finite verber:

- (51) *Er läuft schneller als schwimmt.

Det umiddelbart problematiske ved konjunktionsanalysen er således i høj grad, at vi skal forklare, hvorfor de to sideordnede led varetager to forskellige funktioner i sætningen.

3.3 Præposition

To af de valgte fremstillinger behandler *als* og *wie* i eksempel (44-46) som præpositioner, nemlig Erben (1972) og Hentschel & Weydt (1990). At Erben vælger præpositionsanalysen, er egentlig påfaldende, eftersom han som en af de eneste eksplicit anfører, at subjunktioner ikke nødvendigvis skal indlede fulde sætninger, men også kan forbinde sig med "Wörter[n] und Wortgruppen mit Satzwert" (1972:196), fx:

- (52) Er wird, wenn nötig, selbst eingreifen.

Det ville således være oplagt at kategorisere *als* og *wie* i (45) og (46) som subjunktioner, men Erben vælger imidlertid præpositionsanalysen både for specificerende og sammenlignende *als* og *wie*. At de ikke har kasusreaktion, gør dem naturligvis til undtagelser; omvendt påpeger Erben parallelliteten mellem specificerende *als*-konstruktioner og *für*-konstruktioner i et eksempel som:

(53) Ich sehe das als/für eine Kleinigkeit an.

At gøre partikelselektionen til et kriterium for kategoriseringen opfatter jeg som en interessant strategi, som jeg vil diskutere i afsnit 4.

Hentschel & Weydt (1990) lægger sig også fast på præpositionsanalysen. De fravælger konjunktionsanalysen med det argument, at *als* og *wie* ikke forbinder syntaktisk ligeværdige elementer (1990:255), og subjunktionsanalysen, fordi de i eksempler som (44-46) ikke indleder sætninger (1990:254). Kasusreaktion udviser *als* og *wie* dog ikke: 'diese Tatsache kann aber nicht begründen, daß es sich nicht um Präpositionen handelt, da die Wortklasse sonst auf flektierende Sprachen begrenzt werden müßte' (1990:254).

Dette argument forekommer dog ikke helt overbevisende; tysk er nu engang et flekterende sprog, der råder over kasusdeklination, og i forhold hertil må det nødvendigvis anerkendes, at *als* og *wie* adskiller sig fra de øvrige præpositioner. At sigte efter en universel definition på et syntaktisk fænomen som præpositionen forekommer mig desuden at indebære en noget reduktionistisk tilgang.

Umiddelbart bliver det største problem for præpositionsanalysen, når vi ser bort fra kasusreaktionen, at forklare, hvorfor sammenligningsleddet for sammenlignende *als* og *wie* tilsyneladende uproblematisk kan ændres fra nominalfrase i nominativ til sætning.

3.4 Andre forslag

I de ovenfor behandlede fremstillinger er *als* og *wie* med større eller mindre held forsøgt indplaceret i relativt fast etablerede katego-

rier af forbinderord. I andre fremstillinger vælges imidlertid den strategi at opstille nye kategorier med henblik på beskrivelsen af *als* og *wie*.

3.4.1 'Øvrige partikler'

Hos Engel (1988) henregnes *als* og *wie* i eksempel (44-46) hverken til præpositionerne, subjunktionerne eller konjunktionerne, men behandles selvstændigt under overskriften 'sonstige Partikeln'. I eksempler som (47) og (48) betragtes de som subjunktioner (1988: 713).

Engels analyse opererer altså med *als* og *wie* som undtagelser. Han nævner, men forkaster, præpositionsanalysen som mulighed:

Viele traditionelle, aber auch manche neuere Grammatiken rechnen *als* [...] zu den Präpositionen. Dies führt aber notwendig zu Widersprüchen, ganz gleich wie man die Präpositionen definiert. Geht man etwa von dem Merkmal aus, daß Präpositionen grundsätzlich vor Nomina stehen können, so müßte man außer *als* auch alle Determinative und Adjektive einbeziehen. Geht man von dem Merkmal der 'Kasusreaktion' aus [...], so wird *als* schon deshalb ausgeschlossen, weil es [...] mit verschiedenen Kasus kombiniert werden kann, die überdies nicht von ihm selbst, sondern von einem anderen Element gesteuert werden. (1988:775)

Engel har fuldstændig ret i sin indvending nummer to, der jo – som det sås ovenfor – udgør et erkendt problem for tilhængerne af præpositionsanalysen. Den første indvending burde imidlertid kunne løses relativt uproblematisk ved at skelne mellem hypotaktiske konstruktioner (som nominalfrasen med determinativ, adjektivattribut og substantivisk kerne) og katataktiske konstruktioner, for hvilke det gælder, at enkeltleddene er indbyrdes afhængige. En

sådan konstruktion ser vi både i præpositionalfrasen, *als*-frasen og den subordinerede sætning:

- (54) Peter wohnt in Hamburg.
 →*Peter wohnt in.
 →*Peter wohnt Hamburg.
- (55) Peter arbeitet als Schlosser.
 →*Peter arbeitet als.
 →*Peter arbeitet Schlosser.
- (56) Ich komme nicht, wenn es morgen regnet.
 →*Ich komme nicht wenn.
 →*Ich komme nicht, es morgen regnet.

Hermed skal ikke være sagt, at der ikke er gode argumenter for en alternativ analyse, blot at Engels første argument i citatet ovenfor ikke forekommer mig overbevisende.

3.4.2 Parajunktor

Weinrich (1993) opererer med fem typer bindeledsfunktioner: præposition, konjunktion (der omfatter subjunktionen), relativ-junktor, genitivjunktor og parajunktor. I lighed med Erben anerkender Weinrich den systematiske mulighed for ellipse ved subjunktioner (i eksempler som (52)), men henregner ikke af den grund *als* og *wie* i eksempler som (44-46) til subjunktionerne. De hører i stedet til i en særlig gruppe af parajunktorer, nemlig komparativ-junktorerne. Denne kategori omfatter både eksempler som (44-46) og eksempler som (47 og 48) (1993:788). Dette hænger sammen med, at kategorien – som navnet også antyder – snarere er semantisk end syntaktisk defineret. Det er som udgangspunkt meget produktivt at betragte forbinderordenes semantiske funktioner på tværs af deres syntaktiske funktioner (således kan *deshalb*, *denn*, *weil* og *wegen* betragtes som kausale forbindere med forskelligt syntaktisk potentiale), og der er naturligvis al mulig grund til at se en semantisk parallelitet

mellem *als*- og *wie*-eksemplerne uanset om disse har sætnings- eller ordgruppeform. Problemet er dog, at sammenligningsjunktoren som kategori optræder side om side med de syntaktisk definerede forbinderkategorier (præposition, subjunktion, relativkonstruktion og genitiv). Herved bliver kategoriseringen skævvredet, og Weinrichs forslag forekommer derfor mindre attraktivt.

3.4.3 Sætningsdelskonjunktion

Duden Grammatik, der i øjeblikket kører på syvende udgave (2006), har, i hvert fald siden 1973, haft en konsekvent behandling af *als* og *wie* som sætningsdelskonjunktioner ('Satzteilkonjunktionen'). I eksempler som (47 og 48) er der dog tale om subjunktioner (2006:637).

Sætningsdelskonjunktionerne adskiller sig fra de regulære konjunktioner ved ikke at danne en toleddet relation mellem to konjunker, men derimod sammen med sammenligningsleddet at etablere en konjunktionalfrase (2005:853). Opbygningen af denne er identisk med opbygningen af præpositionalfrasen, men adskiller sig fra denne ved ikke at involvere kasusreaktion. Omvendt anser man heller ikke konstruktionen for en elliptisk sætning (2006:854 – som eneste argument herfor anføres, at *als/wie*-konstruktionen ikke adskilles fra resten af konstruktionen med komma).

Der er, som tidligere nævnt, gode grunde til at opstille en ny terminologi for at beskrive *als* og *wie* i eksempler som (44-46). Dudens valg af term forekommer mig dog uheldigt, eftersom den relation, der etableres med sætningsdelskonjunktionen, adskiller sig væsentligt fra den, der etableres med den regulære konjunktion. Mellem *als/wie* og sammenligningsleddet synes der at være tale om en katataktisk relation, idet de danner en konjunktionalfrase, men det bliver ikke helt klart, hvilken type relation der er mellem konjunktionalfrasen og relationsleddet. Yderligere bidrager det til forvirringen, at også regulære konjunktioner, fx *plus*, betegnes som

en konjunktion, der forbinder to sætningsdele (2006:629), men at den med *plus* etablerede relation dog ikke lader sig sammenligne med den, der etableres af *als* og *wie*.

3.4.4 Neksuskonjunktion

Jørgensen (1995) opererer med tre forskellige typer grammatisk forbindelse: paratakse, hypotakse og neksus. Paratagmet er karakteriseret ved, at de enkelte led ikke betinger hinanden, men hver især kan repræsentere hinanden, mens hypotagmet er karakteriseret ved, at ét led forudsætter et andet og at overleddet principielt kan repræsentere helheden. I den tredje type, neksusrelationen, betinger de to led hinanden gensidigt, og den enhed, de danner, er fundamentalt anderledes end de to enheder hver for sig. En normal neksusrelation ses mellem subjekt og prædikat i en sætning (fx *Peter + wohnt in Odense*), mens en såkaldt 'sekundær neksus' ses mellem subjekt og prædikat i en kopolakonstruktion (mellem *Peter* og *hübsch* i *Peter ist hübsch*). Forbinderfunktionerne vil normalt fordele sig således, at konjunktionerne danner paratagmer, mens subjunktioner og præpositioner ifølge Jørgensen danner hypotagmer (bd. I 1995:4).

Jørgensen kommer ikke med en systematisk oversigt over forbinderfunktionerne, men det fremgår, at han analyserer sammenlignende *als* og *wie* i eksempler som (45-48) som subjunktioner, der enten indleder fulde eller reducerede sætninger. Det specificerende *als* (jf. eks. 44) analyserer han derimod som en konjunktion, ved hjælp af hvilken et fast eller frit prædikat eller en apposition knyttes til subjektet eller den substantiviske kerne i en neksusrelation. Relationen er altså, trods betegnelsen 'konjunktion', ikke parataktisk.

Jørgensens løsning har efter min opfattelse den klare fordel, at den adskiller eksempler, hvor der enten foreligger en sætningskonstruktion eller hvor en sådan er mulig (eks. 45-48), fra de eksempler, hvor en sætningskonstruktion ikke er mulig (eks. 44). Omvendt er det for mig ikke helt klart, hvorfor der overhovedet foreligger en

neksuskonstruktion i de tilfælde, hvor *als*-konstruktionen fungerer som apposition eller frit prædikativ (idet subjekt og frit prædikativ og kerne og apposition næppe kan siges at forudsætte hinanden), og dermed forekommer neksuskonjunktionen som sådan at være for løst defineret.

3.4.5 Adjunktor/Adjunktion

To af de gennemgåede grammatikker opererer med funktionen adjunktor eller adjunktion for *als* og *wie*, omend dette ikke betyder, at deres analyser er identiske. Den tidligste af disse er *Grammatik der deutschen Sprache* (Zifonun et al. 1997).

Hos Zifonun et al. (1997) defineres adjunktorfunktionen som en størrelse, der ud af en frase eller (sammenlignings)sætning danner en adjunkt, der kan have en selvstændig syntaktisk funktion. I de tilfælde, hvor der er tale om en frase, udstyrer adjunktoren denne med en kasus, så den kongruerer med relationsleddet. Der foreligger dermed adjunktorer, uanset om sammenligningsleddet er en nominalfrase eller en sætning (1997:62). Dog fungerer *wie* i tilfælde, hvor sammenligningen ikke tager udgangspunkt i et adjektiv, som *w*-adverbial, fx:

(57) Er verhält sich, wie er sich immer verhalten hat.

Den antagelse, man støder på andre steder, at der i eksempler som (45 og 46) er tale om reducerede sætninger, er ifølge Zifonun et al. (1997:1656) forfejlet. Dog anerkendes denne konstruktion i eksempler, hvor sammenligningsleddet består af flere sætningsled eller er verballeddet selv, fx i følgende to eksempler fra Zifonun et al. (1997:1657):

(58) Verstört bemerkten französische Intellektuelle, daß ihr Führungsanspruch in Sachen Weltgeist (...) die Deutschen gleichgültig ließ, die doch noch in den zwanziger Jahren von Frankreich ebenso fasziniert waren wie die Franzosen

von Deutschland. (→ wie/die Franzosen/von Deutschland [fasziniert waren]).

- (59) (...) aber ihre Lyrik und ihre Prosa (...) werden noch immer öfter gerühmt als gelesen. (→ als [sie] gelesen [werden])

Hier sind tatsächlich zwei Ereignisse gegenüberstelt; zu ihrer Verbindung kann das Verfahren der Analepse [...] genutzt werden. [...] Für den Standardfall der eingliedrigen Vergleichsphrase aber, bei dem Gegenstände, Regionen o.ä. miteinander verglichen werden, erscheint eine analeptische Lesart wenig überzeugend. Adjunktorphrasen sind keine abgeleitete, sondern originäre Strukturen. (1997:1657)

I analysen hos Zifonun et al. ændrer dette dog ikke ved funktionen, der i alle tilfælde er adjunktor.

Som hos Weinrich synes det at være det semantiske forhold (det, at der foreligger en specificering eller foretages en sammenligning), der bliver definerende for adjunktor-kategorien hos Zifonun et al., og igen er dette problematisk i lyset af, at de øvrige forbinderfunktioner er syntaktisk definerede.

Også Helbig & Buschas *Deutsche Grammatik* (2001), der i den nybearbejdede udgave er gået bort fra analysen af *als* og *wie* som præpositioner uden kasusreaktion (jf Helbig & Buscha, 1996), bruger betegnelsen 'adjunktion'. Adjunktionen hører, sammen med præpositionen, konjunktionen og subjunktionen, til sammenføjningsordene. Præpositioner står sammen med deres styrelse inde i et led, og de har som styrelse (typisk) en nominalfrase, hvis kasus fastlægges af præpositionen. Konjunktioner står uden for de led, de forbinder, og de forbinder ligeværdige syntaktiske enheder, som de ikke påvirker i forhold til kongruens eller kasus. Subjunktioner indleder sætninger, hvis ordstilling de påvirker, og de enheder, de forbinder, er syntaktisk ikke ligevægtede.

Adjunktionen er ligesom præpositionen en del af en konstituent,

men har ikke som denne kasusreaktion. Strukturen i frasen synes dog ellers at være identisk med den, vi finder i præpositionalfrasen (2001:353). I de tilfælde, hvor *als* og *wie* indleder sætninger, får de status som subjunktioner (2001:401).

Som sammenstillingen af Zifonun et al. og Helbig & Buscha viser, er ikke engang valget af den samme term, her adjunktor/adjunktion, en garanti for en ensartet analyse og et ensartet inventar, og det til trods for, at der er grund til at formode, at Helbig & Buscha på dette felt netop har ladet sig inspirere af Zifonun et al.

3.5 Sammenfatning

Den ovenstående gennemgang har illustreret, at der på ingen måde hersker enighed i litteraturen om, hvordan partiklerne *als* og *wie* skal behandles med henblik på deres syntaktiske funktion. Dels er der en terminologisk uenighed, som dog ikke altid behøver at dække over en uenighed omkring de grundlæggende syntaktiske mønstre, der skal beskrives. Således er opfattelsen i flere af de behandlede fremstillinger (Erben, Hentschel & Weydt, Duden, Helbig & Buscha), at den interne struktur i *als/wie*-konstruktionen bortset fra kasusreaktionen, er sammenlignelig med den, vi finder i præpositionalfrasen, nemlig at et forbinderord optræder sammen med en enhed, der ikke er en sætning, og at der mellem de to kan antages et katataktisk forhold. Jung og Lauridsen & Poulsen synes, til trods for at de taler om subjunktioner, at være på linje med Eisenberg i opfattelsen af, at *als* og *wie* forbinder to enheder i en parataktisk relation. Engel, Helbig & Buscha, Lauridsen & Poulsen, Jung og Duden opererer med forskellige syntaktiske funktioner, afhængigt af sammenligningsleddets form, således at *als* og *wie* fungerer som subjunktioner, når sammenligningsleddet er en sætning, men har en anden funktion, når sammenligningsleddet er en nominalfrase. Weinrich og Zifonun et al. anser derimod *als* og *wies* funktioner som identiske, uanset om de indleder sætninger eller ej, fordi deres

sammenligningsjunktorer og adjunktorer er semantisk snarere end syntaktisk defineret.

Et forhold, som alle fremstillinger imidlertid er enige om, er, at eksemplerne (44)-(46) alle bør behandles under samme overskrift. Det er frem for alt denne opfattelse, jeg i det følgende afsnit, hvor jeg fremsætter en alternativ analyse, vil sætte spørgsmålstegn ved.

4. Et alternativt forslag

Der er i hvert fald to centrale forhold, der kan tjene som argumenter for en forskellig syntaktisk analyse af henholdsvis specificerende *als* og sammenlignende *als/wie*. Det ene af disse vedrører fænomenet (partikel)selektion, det andet det topologiske fænomen udskillelse.

4.1.1 Selektion

Selektion forstås i denne sammenhæng som valensbæreres mulighed for at udvælge en bestemt grammatisk form eller et bestemt leksem til deres valensstruktur.

Det gælder for både *als*- og *wie*-konstruktioner, at de kan fungere som aktanter, dvs. være fordret af et verbums eller et adjektivs valens; *als*- og *wie*-konstruktionen kan fungere som valensfordret prædikativer eller som modaladverbiale, uden hvilke sætningen enten vil være ugrammatisk eller få en anden betydning, som fx i (61), hvor *betrachten als* har betydningen 'anse for', mens *betrachten* alene betyder 'se på':

- (60) Er gilt als Meistersänger. (*Er gilt)
- (61) Wir betrachten ihn als einen hervorragenden Schauspieler.
(↗ Wir betrachten ihn)
- (62) Er ist wie ein kleines Kind. (↗ Er ist)
- (63) Er benimmt sich wie ein kleines Kind. (*Er benimmt sich)

Den centrale forskel på eksemplerne (60) og (61) på den ene side og (62) og (63) på den anden er imidlertid, at *wie*-konstruktionen kan udskiftes med fx et adjektiv, mens dette ikke er muligt for *als*-konstruktionen:

(60a) *Er gilt meisterlich/Meistersänger.

(63a) Er benimmt sich schlecht.

Hvor *sein* fordrer et prædikativ med en hvilken som helst form og *sich benehmen* et modaladverbiale med en hvilken som helst form, fordrer *gelten* og *betrachten* prædikativer, der har form af en *als*-konstruktion. Konstruktionen lader sig ikke udskifte med fx en nominalfrase eller et adjektiv. *Gelten* og *betrachten* selekterer med andre ord partiklen *als* på samme vis som en lang række tyske verber selekterer bestemte præpositioner, sammen med hvilke de udgør fraseologiske enheder: *warten auf*, *teilnehmen an*, *halten für* etc. Karakteristisk for disse konstruktioner er, at præpositionen ikke kan udskiftes med andre præpositioner, samt at den får en afbleget betydning i forhold til sit oprindelige – typisk lokale – indhold:

(64) Er legt das Buch auf den Tisch.

(65) Er wartet auf seinen Freund.

Sammen med præpositionen selekteres i de tilfælde, hvor der er tale om dobbeltstyrende præpositioner, også en kasus, således at fx *denken* selekterer *an* med akkusativ og *teilnehmen* selekterer *an* med dativ.

Præpositionalfraser, i hvilke præpositionen er selekteret (fx 65), er altid valensfordrede og analyseres typisk som præpositionalobjekter, om end man i visse tilfælde kan tale om 'præpositionalprædikativer':

(66) Wir halten ihn für einen guten Freund.

Det specificerende *als* kan til forskel fra sammenlignende *als/wie* og i lighed med en række præpositioner selekteres af en valensbærer. Dog selekteres der med *als* i disse tilfælde ikke en bestemt kasus, men derimod et krav om kongruens med relationsleddet.

I modsætning til præpositionerne og det specificerende *als*, rummer konjunktioner og subjunktioner ikke muligheden for selektion. Selektionsforholdet illustrerer således, at det specificerende *als* har forhold til fælles med præpositionerne, som ikke genfindes hos sammenlignende *als* og *wie*.

4.2.2 Topologi

Det andet felt, hvor det specificerende *als* adskiller sig fra sammenlignende *als/wie*, vedrører sætningens topologi, nærmere betegnet fænomenet 'udskillelse'. Karakteristisk for den tyske sætnings topologi er, at verbalformerne kan optræde to forskellige steder i sætningen, i starten og i slutningen. De danner dermed den såkaldte 'Satzklammer' (i de følgende eksempler markeret med fed skrift), en art parentes, mellem hvis to dele (det såkaldte hovedfelt) de øvrige sætningsled som udgangspunkt placeres. I VF-sætninger udfylder sætningsindlederen Satzklammer 1, mens alle verballed er placeret i Satzklammer 2:

- (67) Peter **hat** gestern seiner Frau ein Geschenk **gegeben**.
 (68) (Peters Frau ist froh,) **weil** er ihr gestern ein Geschenk **gegeben hat**.

Der eksisterer imidlertid muligheder for at overskride denne Satzklammer, idet ét (i sjældne tilfælde flere) sætningsled kan placeres efter Satzklammer 2, i et 'efterfelt'. Denne udskillelse kan både være stilistisk motiveret, hvorved den må betragtes som markeret, og grammatikaliseret, hvorved den opfattes som umarkeret (Helbig & Buscha, 2001:476). En stilistisk motiveret udskillelse ses fx ved præpositionalfraser. Disse er umarkeret placeret i sætningens forfelt eller hovedfelt, mens udskillelsen opfattes som markeret:

- (69) Sie **hat** ihren Sohn in diesem furchtbaren Krieg **verloren**.
 (70) Sie **hat** ihren Sohn **verloren** in diesem furchtbaren Krieg.

I den udskilte udgave får præpositionalfrasen karakter af en art eftertanke, en kommunikativ effekt, der ikke er til stede ved den umarkerede position i hovedfeltet. Her må nok siges, at være forskel på det skrevne og det talte sprog, i særdeleshed, fordi eftertanker hyppigere forekommer i det talte sprog.

I de grammatikaliserede tilfælde opfattes udskillelsen som umarkeret; den berører tre typer konstruktioner, nemlig subordinerede sætninger, *zu*-infinitiver og ordgrupper indledt af sammenlignende *als/wie* (jf. Helbig & Buscha, 2001:477):

- (71) Er **ist** zu spät **gekommen**, weil er den Zug verpasst hat.
- (72) Es **hat aufgehört** zu regnen.
- (73) Du **hast** dich **benommen** wie ein kleines Kind.
- (74) Er **hat** das Problem schneller **gelöst** als ich.

Principielt kan disse led (med få undtagelser) også placeres i hovedfeltet, hvilket dog forekommer langt mere markeret. Tendensen til udskillelse deles imidlertid ikke af specificerende *als*-konstruktioner; selvom en udskillelse ikke er udelukket, vil den blive opfattet som markeret (eksempel fra Zifonun et al. 1997:1654):

- (75) Natürlich **hätte** ich das **wissen müssen**, als erwachsener Staatsbürger und vollverantwortliche männliche Person.

En nærliggende forklaring på, at sammenlignende *als*- og *wie*-konstruktioner udviser tendens til udskillelse er, at de kan ses som reducerede sætninger og dermed blot følger et generelt mønster for underordnede sætninger (jf. eksempel 71). For de specificerende *als*-konstruktioner synes der snarere at være tale om et topologisk mønster identisk med det, vi ser hos præpositionalfraserne, hvor udskillelse nok er mulig, men også vil blive opfattet som markeret.

Denne analyse er Zifonun et al. (1997) imidlertid uenig i. I forhold til den specificerende *als*-konstruktion, som vi fx ser i prædikativer, påpeges det, at denne sjældent udskilles, om end en position i efterfeltet er mindre påfaldende end for andre prædikativer (1997:1654):

- (76) Biologisch **ist** die Art **definiert** als die Summe all der Individuen, die sich kreuzen und fruchtbare Nachkommen erzeugen.

Hvad angår de sammenlignende *als/wie*-konstruktioner, anser Zifonun et al. her en position i efterfeltet som typisk. Dette skyldes imidlertid ikke, at der er tale om en forkortet sætning (1997:1656; se ovenfor, s. 108). Zifonun et al. anerkender gerne 'Satzwertigkeit als Erklärung für Nachfeldstellung' (1997:1657) i eksempler som (77), hvor *wie*-konstruktionen omfatter flere sætningsled, men ikke i (78), hvor der ifølge forfatterens analyse er tale om en adjunktorfrase:

- (77) Eine Lehrerin, **die** wegen Krankheit ihrer Kinder so oft **fehlt wie ich damals**, ist nicht würdig, Mitglied der SED zu werden.
- (78) Die Treppe **scheint** so hoch und steil **zu sein wie der Eiffelturm**.

Om (78) hedder det: 'Sie können (fast) immer auch adjazent zu ihrem Kopfadjektiv bzw. – adverb stehen (was für den ausbuchstabilen Vergleichssatz nicht gilt)'. (1997:1657)

Mig forekommer argumenterne her ikke rigtigt at hænge sammen, hvilket er yderligere problematisk, fordi det topologiske argument for Zifonun et al. tjener til at underbygge adskillelsen af adjunktorfrasen i (78) og den reducerede adjunktorsætning i (77). For det første forekommer det mærkværdigt at henregne både specificerende *als* og sammenlignende *als* og *wie* til adjunktorerne, når de topologiske forhold er så forskellige, at udskillelse i det ene tilfælde beskrives som 'sjældent' og i det andet som 'typisk' (Zifonun et al. 1997:1654 og 1655). For det andet anføres det, at adjunktorfraser (næsten) altid kan stå med kontaktstilling til relationsleddet i hovedfeltet, mens dette på ingen måde er tilladt for adjunktorsætningen. Muligheden for topologisk indlejring kan dog nok heller ikke afvises helt i tilfældet med reducerede adjunktorsætninger:

- (77a) Eine Lehrerin, **die** wegen Krankheit ihrer Kinder so oft

wie ich damals fehlt, ist nicht würdig, Mitglied der SED zu werden.

Som hårdtslående argumenter for at anse (77) for reduceret (adjunktorsætning) og (78) for adjunktorsætning forekommer de topologiske forhold mig for vage.

4.3 Diskussion

Jeg betragter de to ovenfor behandlede forhold som gyldige argumenter ikke blot for at se en syntaktisk forskel på specificerende *als* og sammenlignende *als* og *wie*, men også for at analysere det specificerende *als* som en præposition. Ikke blot er konstruktionen med specificerende *als*, når vi ser bort fra kasusreaktion, opbygget som præpositionalfrasen, dvs. som et katatagme med to hinanden gensidigt forudsættende led, hvoraf det ene typisk vil være en nominalfrase, hvis kasus påvirkes af det andet led. Frasen fungerer som sætningsled eller ordgruppeled, hvor forbinderordet enten vælges i kraft af sin betydning eller selekteres af det overordnede verbum i sætningen (jf. afsnit 4.1.1). Topologisk står leddet typisk i sætningens hovedfelt, dog er en stilistisk betinget udskillelse mulig.

Det springende punkt er imidlertid stadig kasusreaktionen, for en sådan har *als* ikke, når vi ser bort fra de tilfælde, hvor man kunne hævde, at den regerer en nominativ. Forskellen på denne nominativ (i fx *das ist schädlich für sein Ansehen als ehrbarer Kaufmann*) og den, vi ser ved sammenlignende *als* og *wie* (*Für Leute wie du und ich ist das kein Problem*), er, at den ikke tillader en sætningdannelse (**als ehrbarer Kaufmann ist*, men *wie du und ich es sind*). Man kunne overveje at forklare kongruens- og nominativreaktionen med udgangspunkt i, at de funktioner, i hvilke *als*-konstruktionen optræder (prædikativ til subjekt og objekt, apposition, modaladverbiale), generelt associeres med enten kongruens eller (i appositionens tilfælde) nominativ, når de udfyldes af en ren kasus.

Omvendt anser jeg de to ovenfor behandlede fænomener, selektion og udskillelse, som argumenter for ikke at analysere sammenlignende *als* og *wie* som præpositioner. Således kan de ikke selekteres af verber eller adjektiver, og de udviser en generel tendens til udskillelse, der ikke ses hos præpositionerne. Et yderligere argument imod præpositionalanalysen er, at de (som nævnt i afsnit 1) som sammenligningsled ikke blot ligesom specificerende *als* har nominalfraser og adjektiver, men også underordnede sætninger:

- (79) Dass die Welt von Gott geschaffen ist, gilt den Christen
als ebenso gewiss, wie dass sie aus Atomen besteht.
(80) Es ist ein Lärm heute, wie wenn sie Geburtstag feiern.
(81) Das ist besser, als wenn man mit dem Zug fährt.

Det gælder generelt i tysk (modsat i dansk), at præpositioner ikke kan forbinde sig med underordnede sætninger:

- (82) Vi venter på, at toget kommer.
(83) *Wir warten auf, dass der Zug kommt.

Igen er der tale om et forhold, hvor sammenlignende *als* og *wie* ikke udviser lighed med præpositionerne, men hvor specificerende *als*, der ikke kan have en sætning som sammenligningsled, udviser en sådan lighed. Her kunne man som modargument anføre, at specificerende *als* forbinder sig med sætninger i eksempler som:

- (84) Er weinte, als wenn er ein kleines Kind wäre.

Til forskel fra *wie wenn* og *als wenn* i eksempel (80-81) er *als wenn* i (84) imidlertid at betragte som en fraseologisk enhed, der ikke kan opløses:

- (81a) Das ist besser, als es ist, wenn man mit dem Zug fährt.
(84a) *Er weinte, als er weinen würde, wenn er ein kleines Kind
wäre.

(Det skal understreges, at 81a på ingen måde er elegant – ugrammatisk, i lighed med (84a), er den dog ikke.) En plausibel forklaring på, at sammenligningsleddet kan have sætningsform, noget der samtidig

kunne forklare, at sammenlignende *als*- og *wie*-konstruktioner typisk udskilles, kunne være den, der også anføres i mange af de i afsnit 3 citerede værker, nemlig at der er tale om reducerede sætninger, i hvilke *als* og *wie* fungerer som subjunktioner. Reduktionen efterlader kun de led, der adskiller sig fra den overordnede sætning, og det kan så som i (79-81) berøre underordnede sætninger af anden grad.

Udfordringen for denne forklaring ligger imidlertid i de konstruktioner med sammenlignende *als* og *wie*, hvor der etableres en kongruens, der ikke resulterer i en nominativ:

- (85) Das macht ihn schneller als einen Hasen. (→ Das macht ihn schneller, als es einen Hasen macht)

I disse tilfælde er en sætnings-(re)konstruktion, som det ses, ikke mulig uden en betydningsændring, hvorfor subjunktionsanalysen her ikke umiddelbart vil være tilfredsstillende.

5. Afslutning

Ovenfor har jeg diskuteret forskellige tilgange til den syntaktiske beskrivelse af *als* og *wie* i disses egenskab af specificerende og sammenlignende forbinderord. Forskellige forhold, særligt omkring kasus, gør *als* og *wie* svære at kategorisere. For mig at se er der ingen tvivl om, at en opsplnitning af specificerende *als* og sammenlignende *als* og *wie* vil medføre, at problemstillingerne vil stå langt skarpere og at løsningerne på disse, uanset at disse må bygge på en præmis omkring undtagelser, dermed vil blive mere tilfredsstillende. Forholdene omkring selektion og udskillelse synes at underbygge både differentieringen og en kategorisering af specificerende *als* som præposition og sammenlignende *als* og *wie* som subjunktioner.

Institut for Sprog og Kommunikation
Syddansk Universitet
Campusvej 55, DK-5230 Odense M

Litteratur

- Berger, D. et al. 1972. Duden 9. Zweifelsfälle der deutschen Sprache. Mannheim: Dudenverlag.
- Duden Grammatik. 2006. Se: Kunkel-Razum & Münzberg.
- Eisenberg, P. 1989/2006. Der Satz. Grundriss der deutschen Grammatik II. Stuttgart, Weimar: J.B. Metzler Verlag.
- Engel, U. 1988. Deutsche Grammatik. Heidelberg: Julius Groos Verlag.
- Erben, J. 1972. Deutsche Grammatik. Ein Abriss. München: Max Hueber Verlag.
- Heidolph, K.E. 1979. Der Kasus bei Appositionen mit *als* – grammatische Regeln und Überlegungen zu Vermittlung. *Deutsch als Fremdsprache* 6. 328-331.
- Helbig, G. & J. Buscha. 1996/2001. Deutsche Grammatik. Ein Handbuch für den Ausländerunterricht. Leipzig, Berlin, München: Langenscheidt.
- Henschel, E. & H. Weydt. 1990. Handbuch der deutschen Grammatik. Berlin, New York: Walter de Gruyter.
- Jung, W. 1980. Grammatik der deutschen Sprache. Leipzig: VEB Bibliographisches Institut.
- Jørgensen, P. 2006. Tysk Grammatik I-III. København: Gads Forlag.
- Kunkel-Razum, K. & F. Münzberg (red.). 2006. Duden Grammatik. Mannheim: Duden Verlag.
- Lauridsen, O. & S-O. Poulsen. 1995. Tysk Grammatik. København: Munksgaard.
- Weinrich, H. 1993. Textgrammatik der deutschen Sprache. Mannheim: Dudenverlag.
- Zifonun, G. 1998. Zur Grammatik von Subsumption und Identität: Herr Schulze als erfahrener Lehrer... *Deutsche Sprache* 26. 1-17.
- Zifonun, G. et al. 1997. Grammatik der deutschen Sprache. Berlin, New York: Walter de Gruyter.